

החרוב

חשבון נפש של ראש השנה לאילנות

מקובל שראש השנה הוא זמן לחשבון נפש. איזה חשבון נפש שייך לעשות בראש השנה לאילנות?

מסופר על חוני המעגל שפגש אדם אשר שתל עץ חרוב. התברר לו, שעץ חרוב זה יתן פירות רק בעוד שבעים שנה. תמה חוני: אם כך למה אתה שותל? האם אתה בטוח שתחיה כל כך הרבה שנים? ענה לו אותו אדם: כשאני נולדתי — מצאתי עץ חרוב שאבי שתל. כמו שאבי שתל עץ בשבילי, כך אני שותל לבני (תענית כג ע"א). עומק דבריו של אותו אדם הם, שהוא מרגיש כחוליה בשרשרת הדורות. יש לו בטחון מוחלט שמשפחתו תמשיך לשבת בחלקת אדמתם, ויזכו בעתיד ליהנות מפירות העץ שהוא שתל. **נטיעת עץ — היא בראש ובראשונה הכאת שורשים שלך באדמה.**

ועתה לחשבון הנפש של ט"ו בשבט. צא ובדוק: האם יש לך הבטחון לטעת עץ פרי בגינתך בשנה זו? האם הכית די שורשים באדמה כאן, שתוכל לחכות בבטחון — לא שבעים שנה, אלא עד סיום שנות הערלה — ותזכה לאכול מפירות עץ זה? הבה ונבטא את אחיזתנו בארץ בשנה זו, דווקא בנטיעת עצי פרי בגינותינו. ומי שבעבר נטע — יוסיף עוד שתיל. ובבוא העת, כשהפירות יותרו באכילה, ותזכה לקיים מצוות הפרשת תרומות ומעשרות בפירותיך שלך, תזכה את עם ישראל בברכה נוספת. שכן אמר רבי אלכסנדר (תנחומא כי תשא יד א):

גדול כוחם של מוציאי מעשרות, שהם הופכים את הקללה לברכה.

בדרך כלל הפועל "להשקיף" בתורה מבטא הסתכלות לרעה, כמו שה' השקיף על סדום. אך בפרשת ביעור המעשרות אנו באים בתביעה לקב"ה (ודברים כו טו):

* בכ"ד אייר תשנ"ב נרצח רבה של כפר דרום, הרב שמעון בירן הי"ד, שהיה מרבני מכוון התורה והארץ. לזכרו, ניטע עץ חרוב בגן המצוות שלי המכוון. הדברים להלן הם מתוך דברים שכתב הרב בירן, בעלון הישוב כפר דרום בחודש שבט תשנ"ב והם הודפסו אח"כ בפתחה לספר "תרומת שמעון", לזכרו של הרב שמעון בירן הי"ד.

הרב שמעון בירן הי"ד

השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו...

בזכות המעשרות שהפרשנו, אנו מצליחים להפוך תוכניות קללה של הקב"ה לתוכניות ברכה.

וזהו למעשה חשבון הנפש הנוסף: את המודעות להפרשת תרומות ומעשרות כהלכה, ולהמנעות מאכילת פירות ערלה, דרוש מעצמך — אך דרוש גם מאחרים. אצל כל ירקן, בכל מסעדה ובכל רשת שיווק, שאל שתי שאלות: האם הפירות ללא חשש ערלה? האם הופרשו מהם תרומות ומעשרות? ואם תתקל מדי פעם בפנים משתאות של חוסר הבנה — אל דאגה. המסר מחלחל, ולחץ הקונים יעשה את שלו להגברת הקפדה במצוות חשובות אלו בכל המגזרים. או אז, עם ישראל יוכל לבא בתביעה לקב"ה:

וברך את עמך את ישראל ואת האדמה.

החרוב — נטיעה שלמה

בכל מקום נוטעים עצי פרי ואילנות סרק, אך הסיבה לנטיעתם שונה. עצי פרי נוטעים לאכילת פירותיהם. ואילו אילנות סרק נוטעים ליופי וצל. הצורך האישי מודגש בנטיעת עצי פרי, והרצון ביישוב העולם ובפיתוחו מודגש בנטיעות עצי נוי.

מצוות ערלה אוסרת לאכול מהפירות בשלוש השנים הראשונות כשהעץ ניטע כדי לאכול מפירותיו. אך כאשר העץ ניטע לנוי, פירותיו מותרים באכילה גם בשנה הראשונה. כך בא לידי ביטוי ההבדל בין נטיעה הבאה למלא צרכים אישיים (אכילה), לבין נטיעה הבאה לפיתוח העולם (נוי).

באופן זה התורה מלמדת אותנו את היחס הנכון בין צורך אישי לצורך הכללי. הצרכים האישיים חשובים מאוד, אך אין להשאיר רק בהם. יש לרתום את הכוחות האישיים כדי להיטיב לכלל האנושות. כך המעשים מקבלים משמעות כללית הדומה למעשה האלוקי בבריאת העולם.

נטיעת עץ החרוב נעשית תמיד למען הכלל, כי מפירותיו נהנה רק הדור הבא.

זה היה הקו המנחה בחייו של הרב שמעון בירן. לעשות למען הכלל. מתיישבים ובונים לנו ולעם כולו לדורות עולם.

* דברי הרב משה הרשטיק הם מתוך: מדריך לגן המצוות למורשת הארץ ומצוותיה ע"ש הרב שמעון בירן הי"ד עמ' 7. הדברים נאמרים בפני קבוצות הבאות לבקר בגן המצוות.

נטיעתם של צדיקים

שלוש שנים חלפו מאז אותו יום מר ונמהר בו נלקח מאיתנו חברנו הרב שמעון בירן הי"ד. זמן זה, של שלוש שנים – מזכיר לנו את שלוש שנות הערלה. ואכן בימים אלו קוראים אנו את פרשת הערלה בפרשת השבוע, קדושים.

שלוש מצוות נרמזו לנו שם בפסוק אחד (ויקרא יט כג): "וכי תבואו אל הארץ" – זו ביאת הארץ. "ונטעתם כל עץ מאכל..." – זו נטיעת עץ מאכל לשבח הארץ ולבניינה. אלא שאחר שמחת הכניסה והנטיעה באות שלוש שנים של ערלה: "וערלתם ערלתו את פרו. שלוש שנים יהיה לכם ערלים". אלו שלוש שנות התרחקות מן האילן שנטענו, כפי שתירגם אונקלוס: "ותרחקון רחקא ית איביה". ופירותיו מכוסים מאיתנו, כפי שפירש רש"י (ד"ה וערלתם): "יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו".

הרב חיים בן עטר, בעל "אור החיים" הקדוש עומד על הקשר שבין מצוות אלו:

וכי תבואו אל הארץ – שלא תהיה הכוונה לתיאבון המורגשות, אלא תהיה כוונת הביאה אל הארץ, לחיבוב ולחשק הארץ הקדושה אשר בחר ה' בה, הר ה' שמה. ואמר כי אין כוונת דיבור זה להחליט המניעה מהשתדל ביישוב הארץ, אלא "ונטעתם...". הא למדת, שמה שהתנה במאמר "אל הארץ" הוא בבחינת תכלית המחשבה שתהיה למעלת הארץ במושכלות...

יפה ונאה הוא יישובה אל ארץ ישראל. אך יש להבחין בין עיקר לבין טפל, בין האמצעי לבין המטרה הגנוזה בו. איסור הערלה, המרחיק את פירות האילן מן האדם ומסתיר אותם ממנו – הוא היוצר את היחס של האדם אל אדמת הקודש.

קרובים הם הדברים אלינו כאשר אנו מזכירים את חברנו הרב שמעון בירן הי"ד. "לאכול מפריה ולשבוע מטובה" של הארץ – זה אפשר גם במקומות אחרים, בטוחים ונוחים. אך לבוא אל הארץ "בבחינת תכלית המחשבה

* דברי הרב עזריאל אריאל "נטיעתם של צדיקים", פורסמו בחוברת אמונת עתיד, 4 (אייר-סיון תשנ"ה), עמ' 5-6, במלאות שלוש שנים להרצחו של הרב שמעון בירן הי"ד. החוברת הוקדשה לדברי תורתו של הרב בירן.

נטיעתם של צדיקים

שתהיה למעלת הארץ" — זה מתקיים במי שעמל ביישובה של הארץ במקומות הקשים ליישוב. זו היתה **דרכו של הרב בירן הי"ד**. לא מעט הוא עסק בצדדים המעשיים של הנטיעה באדמת כפר דרום, אך כל זה לא היה אלא מתוך הכרת המטרה שיש בבנינה של ארץ הקודש. נקודת חיבור זו, שבין קודש לחול בנטיעתה של הארץ, באה לידי ביטוי בעיסוק במצוותיה של הארץ, בעבודתו במכון התורה והארץ.

העלותו מאיתנו, מספר חדשים לאחר נטיעת המכון בכפר דרום - **הרי היא כשנות הערלה**. הערלה — יש בה משמעות של מרחק, המרחק שבין החיים ובין מי שמעבר לחיים. ואף יש בה משמעות של כיסוי, כאשר מי שהיה חי בינינו נעלם מאיתנו. אך שתי משמעויות אלו, עם כל הקושי והייסורים שבהן, אין הן חידלון והעדר מוחלט. הדבר הרחוק — נמצא הוא, אך במרחק. והדבר המכוסה — קרוב הוא אלא שנסתר מן העין. אכן "צדיקים במוותם קרויים חיים". דמותו וחזונו של הרב בירן הי"ד ממשיכים ללוות את המכון ואת כפר דרום גם לאחר עלותו מאיתנו.

מותו של אדם, ניתן לראותו כפרק הסיום לחיים, שהיו — ואינם. אך יש גם מבט אחר. **ההבאה לקבורה** בגוש קטיף של מי שנהרג על גאולת ארץ ישראל — הרי היא **כנטיעת אילן מאכל בתוך האדמה**. אין זה רק סוף של מעגל חיים אלא פתיחה של מעגל חיים חדש. איטי הוא המהלך, סמוי מן העין. "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי אוון". משולים הם פועלי האוון לעשב הארץ. צמיחתם מהירה, והיא נטולת סיבוכים, ריחוקים וכיסויים. **דרכו של הטוב, שהוא נסתר ומרוחק**. "ואתה מרום לעולם ה'". כל זאת עד אשר נגיע אל "השנה הרביעית" בה יראה כי "צדיק כתמר יפרח", כעץ פרי אשר צריך לעבור שנים רבות של צמיחה ושל ערלה עד אשר פרוי יזכה להיות "קודש הילולים לה". אז יתישרו כל הסיבוכים: "להגיד כי ישר ה', צורי ולא עוולתה בו".

זוהי גם **דרכו של חזון**. טבעו של חזון, שהוא מרומם ומשמח בשעתו הראשונה. כל זאת עד שמגיעה שעתו לרדת אל קרקע העולם. הנטיעה באדמה, הירידה אל המציאות עם כל סיבוכיה — ירידה וצמצום יש בה. התוצאות אינן כה מהירות. "שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל". **רק בשנה הרביעית זוכים לראות פרי הילולים** הראוי לברכה. ואכן, בתחילת שנה זו, השנה הרביעית להסתלקותו של הרב בירן, זוכים אנו לעסוק בבנין הקבע של המכון בחווה בכפר דרום. אותה חווה אשר הרב בירן הי"ד הוא שלחץ ודחף לגאולתה ולבנינה, ובשעריה נהרג על קידוש השם.

מתאימה היא אישיותו של הרב בירן למה שכותב בעל אור החיים בהמשך:

ונקרא בן תורה עץ מאכל, כי ממנו מזון לנפש...

על החלום ועל החרוב

הגמרא בתענית כג ע"א, מספרת על חוני המעגל:

אמר ר' יוחנן: כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על המקרא הזה: "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". אמר: וכי יש מנמנם שבעים שנה בחלום?

פעם אחת היה מהלך בדרך. ראה אדם אחד שהוא נוטע חרוב. אמר לו: זה, לכמה שנים טוען פירות? אמר לו: לשבעים שנה. אמר לו: כלום ברי לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו? אמר לו: אני מצאתי את העולם בחרובים; כשם שנטעו אבותי לי, כך אטע אני לבני.

על כך אנו שואלים: כיצד פירש חוני המעגל את הפסוק? ומה היתה התשובה שקיבל מנוטע החרוב?

גלות בבל נמשכה, כידוע, שבעים שנה. חוני פירש את הביטוי "היינו כחולמים" על תקופת הגלות, ואמר: כאשר ישיב ה' את שיבת ציון, נגלה שכל הגלות לא היתה אלא כמו חלום. והדבר היה תמוה בעיניו: האם אדם יכול לחלום במשך שבעים שנה? הרי במשך אותו זמן מתרחשים מאורעות רבים העוברים על כל אדם כפרט ועל העם בכללו!

את התשובה לכך קיבל ממני שנטע את החרוב. החרוב נותן פירות רק לאחר שבעים שנה. הנוטע עצמו, סביר להניח שלא יזכה לאכול מפירותיו, ואף על פי כן הוא עמל ונוטע. מתשובתו של אותו אדם למד חוני המעגל שזמן הגלות אינו זמן של המתנה גרידא. יש לראותו כמו הזמן שעובר בין נטיעת החרוב לבין הבשלת הפירות. במשך כל הזמן הזה צומח עץ החרוב עוד ועוד: שולח שרשים למעמקי האדמה מכאן ומושיט ענפים איתנים אל השמים משם. תהליכים בוטניים מורכבים מתרחשים בתוכו עד שהוא מגיע לשלב בו הוא יכול לשאת פירות. אז מתברר שכל מה שאירע במשך אותן שבעים שנה נדרש היה כשלב מעבר המוביל אל המטרה הסופית. מתשובתו של הנוטע למד חוני שיש ערך לנטיעה גם כלפי אדם שלא יזכה ליהנות מפירותיה. עצם קיומו של

* דברי הרב עזריאל אריאל, "על החלום ועל החרוב", נכתבו אף הם לזכרו של הרב שמעון בירן זצ"ל.

על החלום ועל החרוב

תהליך הצמיחה המוביל אל הפירות — יש לו ערך גדול. כך גם זמן הגלות. לא שינה יש בה. לא חלום בלהות הוא, שצריך לדלג במהירות על פניו כדי להגיע אל היעד הנכסף. תקופת הכנה היא, שכל חלק מחלקיה מכשיר את העם כולו אל גאולתו. וכל הנושא בעולה של הגלות ובחבלי הגאולה — זכות גדולה נפלה בחלקו, גם אם לא יזכה לראות בעצמו את הגאולה השלימה, כדברי רב יוסף, שאמר: הלוואי ואזכה לישוב בצל גלליו של חמורו של משיח.

מאחר שגם תשובה זו לא סיפקה את חוני המעגל, קיבל תשובה נוספת מן השמים. הוא ישן שבעים שנה. כשקם, מצא לפניו עולם אחר. הוא לא הכיר את אותו עולם, והעולם לא הכיר בו. אפילו בית המדרש, בו למד לפני כן, לא היה מסוגל לקבל אותו כראוי. אז למד חוני את חשיבותם של התהליכים המובילים אל הגאולה. אי אפשר לדלג על אף אחד מהם. מי שמנסה לדלג על תהליכים ולהגיע במישרין אל המציאות שתתממש רק בעוד שבעים שנה, ימצא את עצמו בלתי שייך אל אותה מציאות. רק אותו דו-שיח מתמיד, בין החלומות הגדולים לבין הדרכים האיטיות והפתלתלות המגשימות אותם במציאות, הוא היכול להביא אותם למימוש אמיתי.

את גבורת הסבלנות, לשאת בעולם של התהליכים, גם אם הם מתמשכים — בידיעה שהם הם המחברים את החזון אל המציאות — זאת למדנו מעץ החרוב של חוני המעגל.

חרוב זה, השתיל הרך,
על גביו עומד מלאך,
לגדלו, עד יהא רם ונישא
רב פארות ופירות למשא.
שרשיו יעמיק בכל פינה,
וענפיו למחסה מחמה וצינה;
אך פריו — לא לנו יהא למנה,
אותו יתן רק לשבעים שנה.
ממנו יאכלו אך נכד ונינה,
ולא תפגע בו שיבה וזקנה.
פרי החרוב — מאכל בהמה,
הסתפקות במועט מפרי אדמה;
כרבי אלעזר ורבי שמעון,
אשר במערה דרו במעון:

הרב עזריאל אריאל

עוסקים והוגים בתורת א-ל
ועטופים באדמת ארץ ישראל.
אל מול החרוב על לבנו נחרט
את בני עמנו מכל הדורות:
כי בליל ראש השנה לאילנות,
היו יהודים, בגלויות שונות -
אוכלים חרובים בכליון עיניים
ובערגה לארץ ציון וירושלים
ויום יבוא, נהיה כחולמים,
ושבי ציון בשירה עולים
לעיני כל גויים ועמים,
כשטף מים באפיקי נחלים.
וא-להינו אשר הביאנו הלום
יזכנו לראות בהגשמת החלום
מקדשו יבנה, ספיר ויהלום
ובעוזו יברך את עמו בש-לום.

החרוב — העץ היהודי

ראשי פרקים

- א. גידולו — עמידה בתנאי קיום קשים
- ב. נופו הדר
- ג. פירותיו — אריכות ימים
- ד. מאכל עניים — הסתפקות במועט
- ה. צמצום ושפע — חורבן וגאולה
- ו. אכילת החרוב — ממנהגי ט"ו בשבט
- ז. נטיעתו — חסד ואמונה
- ח. ציון לנפש חיה

שונה ומיוחד הוא החרוב משאר עצי הגן: בגידולו, בנשיאת פירותיו, בשימוש ובהקשרים שבהם הוא מופיע במקורות.

א. גידולו — עמידה בתנאי קיום קשים

עץ החרוב אינו דורש טיפול רב, ואינו מטריד את בעליו בעיזוק ובזיבול, בהשקאה ובגזום. בבראשית רבה יג, יט מובא, שהחרוב מכה שורשים עד התהום, ואחת לשלושים יום תהום עולה ומשקה אותו; ואולי והוא גם נקרא **חרוב** על שם תכונה זו, שיכול לגדול גם בארץ **חריבה**.

ב. נופו הדר

מיוחד הוא החרוב בנופו הרחב והעבות. הירושלמי בסוכה ג, ה מנסה לזהות את "פרי עץ הדר" ואומר:

פרי הדר ועצו הדר — איזה זה? זה אתרוג. אין תימר רימונא — פרי הדר ואין עצו הדר. אין תימר **חרובה** — עצו הדר ואין פרי הדר".

* דברי הרב צבי שורץ, "החרוב - העץ היהודי", פורסמו בגרסא ראשונה: אמונת עיתן, 10 (אייר-סיון תשנ"ו), עמ' 8-11, במלאות ארבע שנים להרצחו של הרב שמעון בירן הי"ד.

הרב צבי שורץ

ולכן מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה, **והחרוב** והשקמה חמישים אמה — (משנה ב"ב ב, ז). וברש"י: "שענפיהם רבים".

ואבשלום — ש"לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאוד מכף רגלו ועד קדקודו לא היה בו מום" (שמואל ב יד, כה) — שער ראשו היה, לדברי הירושלמי סוטה א, ח, **כחרובית** גדולה.

ג. פירותיו — אריכות ימים

בגמ' בתענית כג ע"א מובא הסיפור על חוני המעגל, שראה אדם הנוטע חרוב, ושאלו עד כמה שנים הוא טוען פירות, אמר לו: "עד שבעים שנה". כששאלו האם ברור לו שיחיה שבעים שנה, ענה לו: "אני מצאתי בעולם את החרוב שנטעו אבותי, וכך גם אני נוטע לבני".

וכך נאמר גם בגמ' בבכורות ח ע"א, המדמה בימי עיבור בין עולם החי לעולם הצומח:

בהמה טהורה — תשעה חודשים, וכנגדה באילן — זית. אפעה — לשבעים שנה, וכנגדו באילן — **חרוב**.

מציאות מיוחדת זו סותרת לכאורה את הידוע בטבע, וכן את המקורות המספרים על נשיאת פירות מיידית, כמו הגמרא (שבת לג ע"ב) על רשב"י ובנו, שנבראו להם בנס, עץ חרוב ומעין מים על פתח המערה, ואכלו מפירותיו ושתו ממימיו. (המהרש"א בחידושיו אכן כותב שהיה זה נס בתוך נס, מלבד עצם בריאת העץ, שהוציא פירות מיד ולא לאחר שבעים שנה). אך יתכן, שהכוונה לזמן פוריות רב של החרוב, שהוא נושא פירות במשך שבעים שנה, והוא אף משתבח עם השנים.

ד. מאכל עניים — הסתפקות במועט

במסורת הדורות מהווה החרוב סמל להסתפקות במועט ולמאכל עניים. וכך נאמר בגמ' בתענית כד ע"ב:

בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת.

וברש"י:

חסר לחם היה, ומתגלגל היה בחרובין.

ולכן גדולי הרוח בישראל, שהשקיעו את עצמם בעולמה של תורה, מאכלם היה חרוב. כך היה על פתח המערה של רשב"י ובנו, שנקראת בירושלמי

החרוב – העץ היהודי

שביעית ט, א "מערת חרובין". וכך גם בגמ' בבבא מציעא נט ע"ב בוויכוח של רבי אליעזר וחכמים לקביעת ההלכה בתנורו של עכנאי:

אמר להם: אם הלכה כמותי, חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי, אמת המים תוכיח. חזרו אמת המים לאחוריהם. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי, כותלי בית המדרש יוכיחו. היטו כותלי בית המדרש...

ואפשר לומר, שכוונתו בהוכחות אלה היתה, שהוא למד תורה ויגע בה בכל כוחו, ויעידו על כך כותלי בית המדרש, ששם למד יומם ולילה, וחרוב ואמת המים שהסתפק בהם בלבד, ולא נהנה מן העולם הזה, אלא כל עולמו היה תורה, ולכן יש לקבוע הלכה כמותו.

בשל תכונה זו של החרוב מובא בויקרא רבה יג, ד על הפסוק בישעיהו א, כ: "אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם **חרב תאכלו**" – "**חרובין תאכלו**", שהוא הניגוד הגמור לטוב הארץ. יש האומרים אשר על כן נקרא החרוב בשם זה על שם שצורתו **כחרב**, או משום שהוא קשה לגוף **כחרבות**. ושם מביא רב אחא: "צריך יהודאה לחרובא עביד תתובא".

מסביר העץ יוסף:

כאשר יהודי בא לידי עניות וצריך לאכול חרובין מפני דוחקו – עושה אז תשובה, שעניות מועיל להכניע את נפש האדם, ועל ידי זה יעשה תשובה. ויש שפירשו: צריך היהודי חרוב – יעשה יישוב, כלומר יטע וישתול ויִישב את הארץ, ולא יצטרך רק לפרי זה.

ה. צמצום ושפע – חורבן וגאולה

במשנה בסוטה ט, יב נאמר:

העיד רבי יהושע: מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות. רבי יוסי אומר אף ניטל שומן הפירות...

דלדול זה בעולם בא לידי ביטוי בעיקר בעץ החרוב, לפי דברי הגמרא בבבא בתרא צא ע"ב:

אמר רבי יוחנן: נהירנא, כד הוה בצע ינוקא חרובא, והוה נגיד חוטא דדובשא על תרין דרעוהי (כשילד בצע חרוב, נמשך חוט של דבש על שתי ידיו).

ובירושלמי בסוטה א, ח:

כד סלקת להכא נסיבית איזורא דברי ואיזורא דחמרי מקפא

הרב צבי שורץ

כורתא דחרובינתא דארעא דישראל ולא מטון, וקצית חד חרוב
ונגד מלא ידויי דבש... דביומוי אשתני עלמא.

ופירש בקרבן העדה:

שבימיו נשתנה העולם, וניטל טעם פירות.

שפע זה, שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים, הצטמצם כל כך, עד שהפך לסמל העניות והמחסור; ואולי בשל כך זכה להיות סמל למאכל יהודי בפי הגויים. וכך מובא באיכה רבה ג, יב על הפסוק "הייתי שחוק לכל עמי" (איכה ג יד), שהיו האויבים אוכלים ושותים ומשתכרים ומשיחים ומלעיגים ואומרים: "בגין דלא נצרוך לחרובא כיהודאי", שמסמל את שולחנו החסר של היהודי המסתפק במאכל דל זה. וייתכן גם שמסמל את הגורל היהודי, שבחורבנו מתדלדל העץ ובבניינו מתמלא שמן ודבש, ושמו **חרוב** על שם מצבו לאחר ה**חרובן**.

ו. אכילת החרוב — ממנהגי ט"ו בשבט

בגמ' ר"ה טו ע"ב נחלקו באילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה, לאחר ט"ו בשבט — מתעשר לשנה הבאה.

אמר רבי נחמיה: בדקלים וזיתין וחרובין, אע"פ שחנטו פירותיהם קודם ט"ו בשבט, מתעשרין לשנה הבאה. אמר רבי יוחנן: **נהגו העם בחרובין** כרבי נחמיה...

והרמב"ם בהל' מעשר שני א, ג פוסק כרבי נחמיה ומנמק ומוסיף:

הואיל ומתעשרות מדברי סופרים. יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בחרובי צלמונה וכיוצא בהן, שאין ראויין למאכל רוב האדם, והן הן שמתעשרות מדברי סופרים, אבל שאר החרובים, יראה לי שהן כשאר פירות האילן.

בספרי המנהגים מובא לאכול חרובים בט"ו בשבט, כדי לציין את ייחודו של החרוב בקשר לט"ו בשבט בהיותו יוצא מן הכלל. יש שתלו רמז למנהג זה בדברי הגמרא "נהגו העם בחרובים", ואע"פ שהגמרא מדברת על מנהג **לעשר** אחר ט"ו בשבט, הוציאו משפט זה מהקשרו וקבעוהו כמנהג העם **לאכול** חרובים.

ז. נטיעתו — חסד ואמונה

הסיפור על חוני המעגל, שפגש זקן שנטע עץ שנותן פירות ל-70 שנה, נותן מימד נוסף לנטיעה זו, שכולה רק נתינה וחסד לאחרים, ללא שיור של הנאה

החרוב – העץ היהודי

עצמית. לכן יש בה מתיקון העלם הנבנה בחסד. וכמאמרו של הראי"ה קוק לחודש שבט: "חשק נטיעת אילנות נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים המובלט בתקפו בעץ החרוב". וכן יש בה מן האמונה הזכה שפניה לעתיד המלא שפע ואור. ואם בכל זריעה נאמר "שמאמין בחי העולמים וזרע" (מדרש תהילים יט), הרי נטיעת חרוב היא אמונה עזה וטהורה יותר.

ח. ציון לנפש חיה

בשל כל התכונות של עץ מיוחד זה – המסמל עמידות, כוח צמצום, חסד ואמונה, ומילא לפנים תפקיד של מאכל צדיקים ועמלי תורה – ראוי הוא לתואר "חרובא דיהודאי", ועם בא גואל יתמלא דבש ושומן כמקדם.

אין מתאים יותר מעץ החרוב, הנטוע לזכרו במקום נפילתו בכפר דרום, לסמל את מורנו וחברנו, הרב שמעון בירן הי"ד שהיה איש שכולו הדר, מלא באמונה ובחסד, מיישב ארץ ישראל ועמל במסירות על התורה ועל העבודה, אשר זכה לנטוע בארץ ובלבבות נטיעות שישאו פירות ופירי פירות.